Sophie Saffi: The Person and its Space in Italian Lambert-Lucas, Limoges, 2010

Sophie Saffi: La personne et son espace en italien Lambert-Lucas, Limoges, 2010

Sophie Saffi, Persoana şi spaţiul său în limba italiană Lambert-Lucas, Limoges, 2010

Oana Aurelia GENCĂRĂU
Universitatea din Oradea, E-mail: oanagen@yahoo.fr

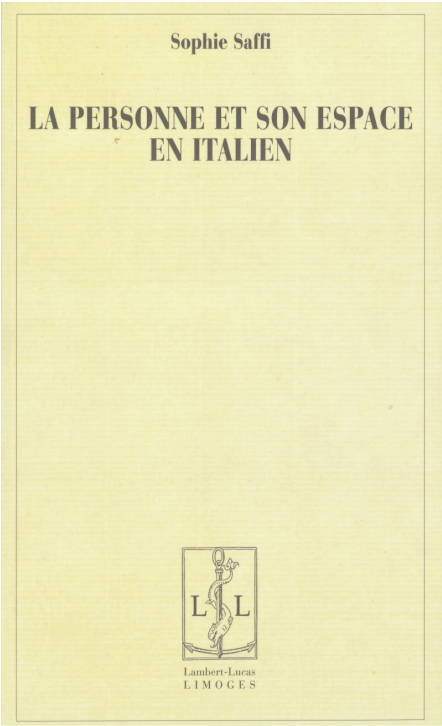

La apariţia deja cunoscutelor *Etudes de linguistique italienne. Approches synchronique et diachronique de la psychosystématique de l'italien*, (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2010, 275 p.), Louis Begioni considera că, printre meritele volumului cu acest titlu, se cuvine să fie amintită întâi perspectiva din care Sophie Saffi propune *explicaţii* cu privire la subsistemele limbii italiene, apoi modalitatea de a aborda cu datele psihomecanicii *actele de limbaj în funcţie de care se poate înţelege construcţia cuvântului şi a enunţului*, precum şi *modul de a prezenta cronogeneza guillaumiană astfel încât*, iarăşi, *să poată fi înţeleasă organizarea şi evoluţia timpurilor şi a modurilor în limbile romanice.*

De la cartea apărută la Cluj, evident : cu o structură determinată de un anume destinatar şi de finalitatea sa, la volumul apărut în acelaşi an la Lambert-Lucas, Limoges, sub titlul *La personne et son espace en italien*, ceea ce rămâne este punctul de plecare fixat şi de data aceasta în psihomecanica limbajului, însă nu şi cel de sosire, întrucât tentaţia autoarei este acum de a *explica relaţia dintre* substanţa categoriei *persoanei şi spaţiu în termeni de intersubiectivitate şi de deflexivitate*, făcând apel la tot ce poate fi invocat din lingvistica actuală, inclusiv la *datele cele mai recente ale neurolingvisticii*.

Fixat cu claritate, obiectul cercetării pare să fie, iniţial, de natură diacronică şi comparativă. Acesta se regăseşte în abordarea *concepţiilor psihice* şi a *reprezentărilor semiologice ale spaţiului şi ale persoanei* pornind de la latină spre limbile romanice.

Interesul pentru diacronie serveşte însă demersului *psihosistematic* dacă ţinem cont de finalitatea spre care se îndreaptă abordarea celor trei *domenii ale sistemelor limbii* avute în vedere: *Notre travail concerne trois domaines des systèmes de langue, différents mais en interaction. En nous intéressant aux démonstratifs et aux pronoms d'adresse, nous appréhendons des outils syntaxiques de la situation spatiale liés à la personne; en examinant les procédés d'antéposition de la morphologie nominale et verbale, en considérant les catégories du genre et du nombre, nous déterminons l'expression de la conception de l'espace et de la personne dans les catégories morphologiques*; *en comparant les systèmes vocaliques latin et italien, nous abordons le domaine phonologique. L'objectif est de vérifier d'une part, s'il existe des liens tangibles entre l'exploitation de l'espace buccal par le système phonologique de la langue maternelle, et la conception de l'espace et de la mobilité au sein de cet espace, d'autre part, s'il y a un lien entre la sélection de*

phonèmes composant le système phonologique et la distribution des rôles informatifs de la morphologie et de la syntaxe. (p.12)

Ipoteza pe care întregul demers tinde să o verifice priveşte aşadar raportul dintre două procese, cel al *exploatării spaţiului bucal de către sistemul fonologic al limbii materne*, în acest caz particular al limbii italiene, şi cel al *conceperii spaţiului şi a mobilităţii în cadrul acestui spaţiu* : *L'idée fondatrice de cette hypothèse est, d'une part que le système phonologique italien dans son unicité est le reflet d'une conception particulière – italienne – de l'espace et de la personne, d'autre part, que l'espace buccal est universellement l'interface entre l'acquisition du système phonologique de la langue maternelle et la cognition spatiale.* (p. 12).

Ceea ce ar putea modifica punctele de vedere formulate de gramaticile noastre în care se mărturiseşte tentaţia interpretării fără rest a faptelor de limbă se regăseşte întâi în percepţia unei solidarităţi a expresiei cu categoria semiologică vehiculată.

În fapt, apelul la conceptele guillaumiene produce modificări în a percepe demonstrativele pronominale şi adverbiale, în primul capitol, pronumele de 'adresă', în al doilea capitol, animatele, genul şi numărul în al treilea capitol, caracterul motivat al semnului lingvistic, conexiunile între sunet şi sens, sistemul fonologic şi referenţialitatea spaţială în ultimul capitol.

Întâi, demonstrativul latin apare, în perspectiva propusă de Sophie Saffi, drept pronume ce *situează spaţial noţiunile pe care le introduce* caracterizând prin raportare la *locutor, la interlocutor şi la cuplul în dialog.* Cele trei demonstrative obţinute prin *recompunerea formelor latine* aduc în italiană *expresia ternară a distanţei din latina clasică* marcând *proximitatea* prin raportare la locutor, (*hic, questo*), *proximitatea* prin raport la interlocutor (*iste*, *cotesto*) şi *îndepărtarea* prin raport la cuplul locutor – interlocutor (*ille*, *quello*). Italiana, în evoluţia ei, ajunge la *un sistem binar*, raporturile reorganizându-se, în funcţie de reducerea demonstrativelor, de la o *tripartiţie a spaţiului* la o *bipartiţie a acestuia*, formele compuse de demonstrativ probând o modificare a reprezentării persoanei şi a referenţilor spaţiali. În aceeaşi ordine, franceza, socoteşte Sophie Saffi, ilustrează *dispariţia bipartiţiei în favoarea unei referinţe la un singur locutor*.

Pornind de la constatarea ce îi aparţine lui Catherine Kerbrat-Orrechioni, pentru care frontiera *tu / vous* nu se delimitează la fel în franceză, în italiana şi în spaniolă, întrucât în franceză *zona lui vous este mai extinsă*, Sophie Saffi ia drept expresie a conceperii spaţiului *actul locutorului de a-şi transforma interlocutorul în obiect al discursului*: *avec la création du Lei, en italien, on est passé du tutoiement généralisé du latin à la possibilité de faire de son interlocuteur une personne délocutée*. Posesivele aderă aceluiaşi proces prin similitudinile pe care le prezintă cu '*persoana de curtoazie'*; ele *specifică* posesorul şi obiectul posedat, aşa cum *persoana de curtoazie propune o dublă relaţionare între interlocutorul real şi reprezentarea sa semiologică*. Rolul categoriei în discuţie, tocmai prin spaţiul căruia îi dă expresie, se dovedeşte important în *controlul comunicării*: *En italien contemporain la courtoisie a recours au décalage entre la personne réelle et la personne d'adresse, l'expression directe de la distance passant à un emploi péjoratif. La distance est un outil soumis à la hiérarchie des relations de dominance. Spaţiul persoanei*, ţinând cont de persoana de 'adresă', – şi interesant fiind de urmărit modul în care e înţeleasă manifestarea persoanei inclusiv în pronumele de politeţe din română pornind de la Romana Timoc-Bardy – este revelator tocmai pentru *perceperea persoanei într-o cultură* şi pentru *proiecţia* acestei percepţii în limbă.

Când interoghează categoriile semiologice de gen şi număr, în vederea surprinderii etapelor de *individualizare a persoanei*, Sophie Saffi crede posibilă *o paralelă între geneza* acestora *şi achiziţia intersubiectivităţii*. *Animatele şi inanimatele sunt*, ca şi pentru Antoine Meillet, *două percepţii clasificatoare* necesare *discriminării referenţilor*; genul *feminin* şi *numărul*, în instanţa sa de *plural intern*, prezintă *o afinitate* (psiho)*mecanică*. *Dualul permite*, în acord cu Alvaro Rocchetti, *conceperea, încă în relaţie, a interiorităţii şi a exteriorităţii, făcând posibilă distincţia masculin / feminin, tocmai înainte ca numărul să treacă la singularul şi la pluralul extern ce oferă spaţiu doar relaţiilor externe şi genului fictiv nonbinar*. Înţelegem de aici că spaţiul persoanei ajunge să fie determinat astfel de achiziţia sau de achiziţiile succesive de *intersubiectivitatea* văzută ca proces de *elaborare a individului, de disociere a sa în raport cu alţi indivizi*. De pe această

poziţie se explică de ce Sophie Saffi relaţionează disponibilităţile articulatorii şi instanţele discursive ale individului şi susţine, în ultimul demers, că *sistemul vocalic* al unei limbi, în acest caz al limbii italiene, este reflexul unei concepţii despre spaţiu şi despre *persoana specifică* unei limbi date.

Pornind, credem, mai degrabă de pe poziţia lui Giacomo Rizzolatti şi de la tezele neuropsihologiei, ţinând cont de Stanislas Dehaene şi de teoria *generalizării prin simetrie*, dar în respectul tezelor lui Rocchetti cu privire la sunet şi sens, Sophie Saffi poate să *repună în discuţie postulatul caracterului arbitrar al semnului lingvistic şi să ia în calcul un semn lingvistic motivat pe criterii senzo-motorii.*

Demers coerent şi consecvent subordonat uneia şi aceleiaşi intuiţii cu privire la poziţionarea *persoanei*, în accepţia sa semiologică, şi la configurarea spaţiului acesteia, argumentaţie în acord cu un cadru teoretic ale cărui elemente sunt atent dispersate în economia textului, *La personne et son espace en italien* este, la rându-i un *spaţiu*: cel al *persoanei* ce confruntă perspectiva guillaumiană asupra limbii cu *datele* pe care le oferă azi neurolingvistica.